

การศึกษาดำเนินชีวิต

จากแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สู่ ... แนวปฏิบัติ

ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย
กรมการศึกษานอกโรงเรียน
กระทรวงศึกษาธิการ

การศึกษาตามอัธยาศัย :

จากแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตสู่แนวปฏิบัติ

ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย

กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ

ชื่อหนังสือ การศึกษาตามอัธยาศัย: จากแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตสู่แนวปฏิบัติ
ที่ปรึกษา ดร.ทองอยู่ แก้วไทรฮะ
ดร.สวัสดิ์ ตีชีน

แปลและเรียบเรียงจากเอกสารเผยแพร่ในระบบอินเทอร์เน็ต
ชื่อ The Informal Education homepage
โดย Michele E. Doyle and Mark K. Smith
Website <http://www.infed.org>

แปล/เรียบเรียง ดร.วิศนี ศิลตระกูล
ดร.อมรา ปฐภิญโญบุรณ
บรรณาธิการ นายชัยศ อิมสุวรรณ
ประสานงาน/จัดพิมพ์ นางสาวสุพัตรา ไทวรภา
นางสาวสิชล เขยสมบัติ
ปก นายอุกฤษฏ์ ทองสุนทร
พิมพ์ครั้งที่ 1 มกราคม 2544
จำนวน 1,500 เล่ม
จัดพิมพ์เผยแพร่ ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน
สำนักพิมพ์ รัชนีการพิมพ์
ISBN 971-7397-46-3

คำนำ

การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งของระบบการศึกษา ตามแนวความคิดการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นสาระหลักของพระราชบัญญัติสถานศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แม้จะมีใช้คำใหม่ในวงการการศึกษาแต่ก็เป็นคำที่ไม่อาจทำความเข้าใจได้ง่ายๆ นัก ในปัจจุบันเริ่มมีการกล่าวถึง การศึกษาตามอัธยาศัยมากขึ้นและได้ตีความตามความเข้าใจของแต่ละคน แต่ละสำนักจนเกิดนิยามที่หลากหลาย ซึ่งสมกับลักษณะของการศึกษาตามอัธยาศัย ที่เป็นการศึกษาที่มีรูปแบบของการเรียนการสอนที่หลากหลาย กล่าวเฉพาะเพียงชื่อ การศึกษาตามอัธยาศัยก็เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดการอภิปรายกันอย่างกว้างขวาง เท่ากับสอดคล้องกับหลักการของการศึกษาตามอัธยาศัยที่ต้องอาศัยการเรียนรู้บนพื้นฐานของการสนทนา (Conversation base) เป็นวิธีการในการเรียนรู้และการสอน ยิ่งมีการสนทนามากขึ้นเท่าใดยิ่งพัฒนาปัญญามากขึ้นเท่านั้น และยังเป็น การเรียนรู้โดยไม่ตั้งใจ ลำพังการถกแถลงเรื่องความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัย สถานการณ์ก็เคลื่อนไหวไปสู่ความรู้ใหม่ๆ ความคิดใหม่ๆ อย่างมากมาย

กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้เชื่อมั่นแนวความคิดการศึกษาตลอดชีวิตมาช้านาน และคุ้นเคย การศึกษาตามอัธยาศัยมาไม่น้อย การที่ได้เชื่อมโยงกับเครือข่ายที่ทำงานการศึกษาตามอัธยาศัย ดังเช่น Website ชื่อ INFED ซึ่ง Dr.Michele.E.Smite และคณะเป็นผู้รับผิดชอบอยู่ในสหราชอาณาจักร ยิ่งให้องค์ความรู้ในเรื่องการศึกษาตามอัธยาศัยกว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งยังสามารถนำมาพัฒนาองค์ความรู้เดิม ในเรื่องการศึกษาตามอัธยาศัยเพิ่มขึ้นอีก นับเป็นคุณูปการต่อวงการการศึกษาไทย กรมการศึกษานอกโรงเรียน จึงได้มอบหมายให้ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย รวบรวมคณะทำงานติดต่อประสานงานและแปลเอกสาร บางส่วนจาก Website ดังกล่าวเพื่อช่วยกันเผยแพร่ความรู้ให้กว้างขวางขึ้น

ขอขอบคุณ ดร.วิศนี ศิลตระกูล และดร.อมรา ปฐกัญญาบุรณ์ ที่ทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ กำลังปัญญา อุตสาหะแปลเอกสารดังกล่าว ไว้ ณ โอกาสนี้ และหวังว่าจะได้เผยแพร่เอกสารให้แพร่หลายต่อไป

กรมการศึกษานอกโรงเรียน

บทบรรณาธิการแปล

การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นเรื่องที่มีการกล่าวถึงอย่างจริงจังมากขึ้นเมื่อมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เป็นเรื่องที่ทำทลายต่อการทำความเข้าใจของผู้ที่สนใจในจำนวนมาก คำถามที่มีการถามกันอยู่เสมอก็คือ การศึกษาตามอัธยาศัยคืออะไร กิจกรรมอย่างนี้เป็นการศึกษาตามอัธยาศัยหรือไม่ มีหลายคำถามที่พยายามถามลึกลงไปอีกว่า การศึกษาตามอัธยาศัยมีหลักสูตรอย่างไร ใครเป็นผู้สอน จะวัดผลประเมินอย่างไร ฯลฯ ถ้าเราสังเกตคำถามให้ดี เราก็จะพบว่าภายใต้คำถามเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นวิถีคิดเกี่ยวกับการศึกษา ซึ่งเป็นวาทกรรมหลักที่นักการศึกษาโดยทั่วไปเชื่อและรำเรียนมา เป็นกรอบความคิดที่ใช้อธิบายสิ่งที่เรียกว่า “การศึกษา” ซึ่งหากจะนำมาใช้จับตัวตนของการศึกษาตามอัธยาศัยก็จะไม่พบ และจะทำให้การศึกษาตามอัธยาศัยกลายเป็นการศึกษานอกระบบไป ซึ่งสร้างความงุนงงสงสัยให้ยิ่งขึ้นไปอีก

การเกิดขึ้นของการศึกษาตามอัธยาศัยนั้นเกี่ยวเนื่องกับแนวคิดสำคัญทางการศึกษา คือ เรื่องการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นแนวความคิดหลักอีกแนวความคิดหนึ่งที่ใช้อธิบายเรื่องราวทางการศึกษาของโลกในปัจจุบัน ความคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตเชื่ออย่างจริงจังว่า มนุษย์เรียนรู้อยู่ตลอดเวลาตั้งแต่อุบัติขึ้นในครรภ์มารดา และจบลงเมื่อความตายมาเยือน (from womb to tomb) ความเชื่ออย่างจริงจังอย่างนี้จึงจะทำให้เรามองเห็นว่าตลอดชีวิตของมนุษย์เรานั้น อาจเรียนรู้ได้จากการศึกษา 3 รูปแบบ เราเรียนรู้จากพ่อแม่ พี่น้อง โดยการอบรมเลี้ยงดู โดยการเล่น การลองผิดลองถูก การพูดคุยสนทนา เรียนเพื่อที่จะมีชีวิต เพื่อที่จะเป็นมนุษย์ เป็นคนของเผ่าพันธุ์ของตระกูล ค่อย ๆ ขยายไปสู่การเป็นคนของชุมชน สังคม เรียนรู้โดยตั้งใจบ้างไม่ตั้งใจบ้าง จนเมื่อเติบโตใหญ่ เราก็เพิ่มวิธีการเรียนรู้จากการเรียนในโรงเรียน เรียนในสิ่งที่สังคมคาดหวังจะให้เรียน เช่น ต้องเรียนความรู้พื้นฐาน 12 ปี ต้องเรียนวิชาต่างๆ ทั้งวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษา ฯลฯ และถ้ามีโอกาสต้องเรียนต่อให้ได้ปริญญาไปเรื่อยๆ ไม่เพียงเท่านั้น เราก็อาจเพิ่มการเรียนรู้โดยการเข้าหลักสูตรอบรมเป็นระยะๆ ตามความต้องการของเราอีก การเรียนรู้ในลักษณะนี้เมื่อมาจัดหมวดหมู่แต่ละประเภทก็จะเห็นว่ามีการศึกษาที่เป็นเรื่องเป็นราว มีระบบชัดเจนที่เรียกว่า การศึกษาในระบบ มีการศึกษาที่เป็นระบบ แต่ยืดหยุ่นไม่ตายตัวที่เรียกว่าการศึกษานอกระบบ และมีการศึกษาที่หารูปแบบที่ชัดเจนได้ยาก แต่มีผลของการเรียนรู้ เรียกว่า การศึกษาตามอัธยาศัย การทำความเข้าใจในลักษณะนี้ ถ้าเอากกรอบคิดระบบการศึกษาเข้ามาจับ ก็จะไม่สามารถทำให้การศึกษาตามอัธยาศัยคงที่ได้

ในบรรดานักการศึกษาทั้งปวง กลุ่มนักศึกษานอกโรงเรียนค่อนข้างจะเข้าใจการศึกษาตามอัธยาศัยอยู่ไม่น้อย แต่ก็ออกจะเป็นเรื่องหญ้าปากคอกที่เมื่อเวลาจะต้องการอธิบายกลับกลายเป็นเรื่องยากไป และที่สร้างความสับสนในแวดวงนักการศึกษาในระดับสากลอีกก็คือ หลายประเทศแบ่งการศึกษาเป็น 2 ประเภท คือ การศึกษาในโรงเรียน (Formal Education) กับการศึกษาที่เป็น Informal Education โดยไม่มีคำว่า Non-formal Education ด้วยซ้ำ ดังนั้น คำอธิบาย Informal Education จึงมีความหลากหลาย บางกรณีก็เป็นกิจกรรมชนิดที่จัดเข้ากลุ่ม Non-formal Education บางกรณีก็เป็นเรื่องของ Informal Education ดังนั้น เวลาอ่านตำรา อ่านบทความภาษาอังกฤษจึงต้องตั้งจุดยืนให้ชัดเจนว่า Informal Education ที่เขาพูดถึงอยู่นั้น เป็นสิ่งที่เรียกว่า Informal Education จริงๆ หรือเป็น Non-formal Education ซึ่งเป็นเรื่องกลับกัน ในวงการการศึกษาไทย เพราะคำว่าการศึกษานอกโรงเรียนที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนเชื่อถืออยู่นั้น หมายถึง การศึกษาทั้ง 2 ประเภท คือการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) ซึ่งหากจะถามบุพพาจารย์ของกรมการศึกษานอกโรงเรียนนับตั้งแต่สถาปนากรมการศึกษานอกโรงเรียนขึ้น ท่านเหล่านั้นก็จะให้คำอธิบายในทำนองนี้

แท้ที่จริง เรื่องการศึกษาตามอัธยาศัยนั้นมีการกล่าวถึงมาไม่น้อยกว่า 2 ทศวรรษแล้ว เพียงแต่มีคำเรียกที่แตกต่างออกไปตามแต่สำนักต่าง ๆ เช่น การศึกษาธรรมชาติวิสัย การศึกษารูปนัย การศึกษาธรรมชาติวิสัย การเรียนรู้ตามแนววิถีชีวิต เป็นต้น เพียงแต่คำว่า การศึกษาตามอัธยาศัยจะติดปากติดใจคนทั่วไปได้เร็ว แต่ก็ดูเป็นเรื่องที่เสียดาย เพราะคำว่าอัธยาศัยมีความหมายไปในทำนองตามแต่ใจของแต่ละคน ดังเช่น เชิญตามอัธยาศัย พักผ่อนตามอัธยาศัย รับประทานตามอัธยาศัย จึงทำให้ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัยมุ่งไปเทียบว่าศึกษาก็ตามแต่ใจของแต่ละคน ตามสบายจะเรียนก็ได้ ไม่เรียนก็ได้ ดูไม่เป็นไรเป็นพายไม่จริงจัง ทั้ง ๆ ที่โดยสาระของการศึกษาตามอัธยาศัยแล้ว ไม่ใช่เรื่องเล่น ๆ ตามอำเภอใจ ยิ่งถ้าดูคำในภาษาอังกฤษที่ว่า Informal แล้ว จะเห็น Prefix คำว่า In ซึ่งหมายถึงความมีรูปแบบที่หลากหลาย จึงเป็นการย้ำให้เห็นว่า เป็นการศึกษาที่มีรูปแบบที่หลากหลาย ไม่ใช่เป็นเรื่องทำตามแต่ใจของผู้เรียน แต่เป็นการศึกษาที่ทั้งผู้เรียนก็มีวิธีการเรียนที่หลากหลาย ผู้สอนก็มีวิธีสอนที่หลากหลาย เมื่อมาใช้คำว่าตามอัธยาศัยในภาษาไทย จึงทำให้ความหมายที่แท้จริงของการศึกษาชนิดที่เป็น Informal Education คลายความจริงจางลงไป

เมื่อกล่าวถึงการศึกษาตามอัธยาศัย ควรจะต้องเข้าใจเสียแต่ต้นว่าเรากำลังกล่าวถึง “การเรียน-การสอน ” ไปพร้อม ๆ กัน มิใช่จะเน้นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งบางสำนักกำลังคลั่งไคล้การเรียนรู้ตลอดชีวิตก็พรั้าเพื่อแต่ว่าต้องการเรียนรู้เท่านั้นสำคัญที่สุด ซึ่งเป็นการสุดโต่งทางความคิดเรื่องการศึกษาอย่างไม่น่าให้อภัย เมื่อมีการเรียนรู้ก็กำลังมีการสอนคู่ขนานไปพร้อม ๆ กัน เพียงแต่ว่าในทัศนะของการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น การเรียนรู้ก็มีรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย พอ ๆ กันกับวิธีการสอนจนบางครั้งแทบจะหาตัวตนที่แน่นอนได้ยาก การศึกษาตามอัธยาศัยจึงเป็นเรื่องที่ “ไหลไปตามสถานการณ์” เสียเป็นส่วนใหญ่ การไหลไปตามแนวสถานการณ์ดังกล่าวขึ้นอยู่กับว่า ณ จุดใดของสถานการณ์ที่ใครจะมีบทบาทเป็นผู้สอน และใครมีบทบาทเป็นผู้เรียน และใครเป็นผู้ดูแลหรือไม่อยู่ในเหตุการณ์ บางสถานการณ์บางคนไม่เรียนรู้ จึงคาดหมายไม่ได้ล่วงหน้าเรื่องหลักสูตรจึงเป็นอันพับไปเพราะไม่อาจตั้งไว้ได้แต่แรก ยิ่งเรื่องการวัดผลประเมินผลด้วยแล้ว ยิ่งเป็นเรื่องภายในใจของแต่ละคนคนที่เรียนเท่านั้นจึงจะประเมินตนเองได้ว่า เรียนรู้พอหรือยัง สิ่งที่มีความสำคัญต่อการศึกษาตามอัธยาศัยก็คือวัฒนธรรมการเรียนรู้ของแต่ละคน วิถีชีวิตที่ต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เป็นสิ่งที่เกื้อหนุนให้การศึกษาตามอัธยาศัยเกิดขึ้นได้อย่างจริงจัง ซึ่งไม่ได้หมายถึงเฉพาะการอ่านเท่านั้น ยังมีการเรียนรู้อื่นๆ ด้วย ที่อาจจะกลายเป็นบุคลิกของเผ่าพันธุ์ เช่น การพูดคุย การเล่า การเล่น ก็เป็นการเรียนรู้ ถ้าเห็นประเด็นเหล่านี้จะไม่ต้องเดือดร้อนใจว่าคนไทยไม่ค่อยอ่านหนังสือ เพราะสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยวิธีอื่นๆ เช่น พูดคุย เล่าสู่กันฟัง ดูหนังดูการละเล่น ก็เป็นการเรียนรู้วิธีหนึ่ง ซึ่งให้ความรู้ได้พอ ๆ กันกับการอ่านหนังสือ

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กล่าวถึงแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยนัยก็หมายจะให้คนไทยได้เรียนรู้จากการศึกษาตามอัธยาศัยจากแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งมีอยู่มากมาย เพียงแต่เราจะใช้อะไรให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ได้อย่างไร

หนังสือเรื่อง “การศึกษาตามอัธยาศัย จากแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตสู่การปฏิบัติ” เป็นการแปลบางส่วนจาก Website ของเครือข่าย <http://www.infed.org> ซึ่ง ดร.วิศนี ศิลตระกูล และ ดร.อมร ปฐกัญญาบุรณ์ อุดสาหะแปลขึ้นเพื่อที่จะสร้างองค์ความรู้ด้านการศึกษาตามอัธยาศัยโดยได้ติดต่อกับ Professor Michele E. Doyle and Mark K. Smith ซึ่งเป็นเจ้าของ Website ดังกล่าวและยินดียิ่งที่มีการเผยแพร่เป็นภาษาไทย ทำให้วงการการศึกษาตามอัธยาศัยกว้างขวางขึ้น แม้การทำงานครั้งนี้จะเป็นจุดเริ่มต้นก็เป็นก้าวแรกที่ทำให้การศึกษาตามอัธยาศัยมีรายละเอียดให้ทำความเข้าใจมากขึ้น และเป็นเรื่องที่ควรติดตามต่อไป หนังสือ

เล่มนี้เริ่มต้นตรงประเด็นไปที่ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัย โดยชี้ให้เห็นว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เกิดขึ้นได้ในที่ต่างๆ สถานการณ์ต่างๆ โดยมีได้ให้ความหมายตรงๆ แต่เป็นการให้ตัวอย่างต่างๆ เพื่อที่ผู้อ่านจะได้ค่อยๆ สร้างความเข้าใจปะติดปะต่อกันเป็นมโนทัศน์เรื่องการศึกษาตามอัธยาศัย สิ่งที่น่าสนใจของเล่มนี้พยายามจะสื่อสาร คือ เรื่องที่คนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ตามอัธยาศัยอย่างแท้จริง แต่ในขณะเดียวกันก็จะมี “นักการศึกษาตามอัธยาศัย” ซึ่งจะเป็นผู้คอยกระตุ้น ส่งเสริม ตะล่อมให้คำแนะนำ เพื่อให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ขึ้นได้ นอกจากนี้จะให้แนวความคิดเรื่องผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ตามอัธยาศัยแล้ว ยังควรจะทำความเข้าใจในเรื่องการเตรียมตัวของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลายขึ้น โดยจะแสดงให้เห็นความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับการศึกษารูปแบบอื่นๆ เป็นระบบของการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้เป็นสถานะของการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ตลอดวงจรของชีวิต

เมื่อมีการกล่าวถึงภาคปฏิบัติของการศึกษาตามอัธยาศัยมักจะเป็นปัญหาในการสื่อสารเพื่อกิจกรรมที่แสดงออกให้เห็น อาจไม่คล้ายกิจกรรมการเรียนการสอนทางการศึกษา เช่น กิจกรรมในร้านกาแฟ กิจกรรมที่เกิดการเรียนรู้ในขณะที่เดินไปตามถนน การพูดสนทนาในหมู่เพื่อนหรือในครอบครัวกับพ่อแม่พี่น้อง เป็นต้น ในแวดวงผู้ที่เข้าใจความคิดการศึกษาตลอดชีวิต หลายท่านพอจะจำแนกออกได้ระหว่างการศึกษานอกระบบกับการศึกษาตามอัธยาศัย และมักจะมีคำเตือนอยู่เสมอๆ ว่าการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นเรื่องธรรมชาติอย่าไปจับต้องจัดการอะไรมากนัก มิฉะนั้น กิจกรรมที่จัดจะกลายเป็นการคิดนอกระบบไป เส้นแบ่งระหว่างอะไรคือการศึกษาตามอัธยาศัยกับอะไรคือการศึกษานอกระบบจึงดูค่อนข้างเบาบาง แต่ก็ไม่ยากเกินจะทำความเข้าใจ เมื่อจะนำแนวความคิดเรื่องการศึกษาตามอัธยาศัยมาสู่การปฏิบัติ กรมการศึกษานอกโรงเรียนโดยศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย จึงนิยามความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อที่จะสามารถจัดกระทำให้เป็นรูปธรรมได้มากขึ้นว่า “การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการจัดสภาพแวดล้อม สถานการณ์ ปัจจัย เกื้อหนุน สื่อ แหล่งความรู้ และบุคคล เพื่อส่งเสริมให้บุคคลได้เรียนรู้ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาสเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งของตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคม” การนิยามในลักษณะนี้เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่า การศึกษาตามอัธยาศัย ให้ความสำคัญกับการจัดการให้เกิดการเรียนรู้ มากกว่าที่จะมีการสอนโดยตรง และไม่พยายามจะกล่าวถึงหลักฐานใดๆ เพราะเชื่อว่าการเรียนรู้ตามอัธยาศัยนั้น “ไหลไปตามสถานการณ์” มากกว่าการจัดการอย่างอื่นที่สามารถเห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนดังเช่นการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ

ความสำคัญอย่างยิ่งยวดของการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมในปัจจุบัน โดยเฉพาะในกระบวนการพัฒนาทั้งปวง คือสิ่งที่วงการนักพัฒนากำลังดำเนินการอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการจัดเวทีชาวบ้าน ลานบ้านลานเมือง การสนทนากลุ่มเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้านสู่คนรุ่นหลังๆ ฯลฯ ล้วนเป็นกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมของการศึกษาตามอัธยาศัย ในมิติของความหมายที่เป็นการศึกษาแบบ Informal Education คือมีรูปแบบที่หลากหลายไม่ตายตัวแล้วแต่สถานการณ์ ผลสำเร็จของการพัฒนาที่ชาวบ้านมีโอกาสได้พบปะแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นและประสบการณ์ ตลอดจนได้ไปดู ไปสัมผัส ล้วนเป็นสถานการณ์ที่จัดขึ้นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง และเป็นการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ยิ่งเมื่อต่อยอดเข้ากับภูมิปัญญาดั้งเดิมของแต่ละคนแล้ว ยิ่งเป็นเรื่องที่ดีของการพัฒนาของแต่ละคนทีเดียว

ถ้าจะเปรียบเทียบการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบเป็นเส้นเชือก 3 เส้น ที่มนุษย์จะเกาะเดินตามไปจนตลอดชีวิต จะเห็นได้ว่าการศึกษาดตามอัธยาศัยเป็นเส้นยืนที่มนุษย์เราใช้เกาะเดินตามไปจนตลอดชีวิต ในขณะที่การศึกษาในระบบจะเพิ่มขึ้นในบางช่วงของชีวิต และการศึกษาในระบบจะเพิ่มขึ้นประปรายแต่ไม่ยาวนานตลอดชีวิต หากที่เชือกเส้นยืนนั้นถูกห่อหุ้มด้วยเชือกเส้นอื่นๆ มีรอยรัดกันเป็นเส้นเชือกของระบบการศึกษาเราจึงมองไม่เห็น การศึกษาดตามอัธยาศัยชัดเจนนักจนมักลืมการศึกษาชนิดนี้ไป ทั้งๆ ที่อยู่คู่กับชีวิตมนุษย์มาตั้งแต่เริ่มต้นและ สิ้นสุดลงพร้อมๆ กัน

ในการแปลเอกสารจาก Website ครั้งนี้ ของ ดร.วิศนี ศิลตระกูล และ ดร.อมรา ปฐภิญโญบุรณ นักวิชาการระดับแนวหน้า ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน นับเป็นการเปิดประตูของนักการศึกษาตามอัธยาศัย ของไทยออกสู่สังคมโลกเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเป็นก้าวอย่างแรก ๆ ของวงการการศึกษาไทย ภายใต้กรอบความคิดของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ให้ความสนใจต่อการศึกษาดตามอัธยาศัย อย่างกว้างขวางขึ้น จึงหวังว่าจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า และเป็นประเด็นสำหรับการสนทนากัน อย่างกว้างขวาง เพื่อจะทำให้ความรู้เรื่องการศึกษาตามอัธยาศัยงอกงามขึ้น นอกจากนั้นยังเป็นแรงผลักดันให้เกิดแรงบันดาลใจ ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติของการศึกษาดตามอัธยาศัย และให้คำตอบที่เป็นรูปธรรมสำหรับการจัด การศึกษาดตามอัธยาศัยต่อไป

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ
บรรณาธิการ